

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr.

Lapset, nuoret ja perheet satavuotiaassa Suomessa 2013-2017

Loppuraportti

Helmikuussa 2018
Kirsi Campello
Petra Kouvonen

Sisällys

Johdanto	2
Yhteistyö ja rahoitus.....	2
Tavoitteena tieto keskiöön ja käytännön työkaluja kentälle	3
Ohjelman periaatteet ja teemat.....	3
Palautekysely satavuotisohjelmasta.....	5
Tilaisuuksiin osallistuminen.....	6
Viestit päätöksentekoon.....	6
Osaohjelmat	7
Sata lasissa.....	7
Siellä sitten käyttäytyään	8
Vanhemmuus ensin – miten ammattilaiset voivat tukea pienten lasten vanhempia päihdehaittojen ehkäisemiseksi.....	9
Kannanotot	9
Palaute.....	10
Sata investointia	10
Palaute.....	11
Sata kohtaamista – Kasvun tuki.....	13
Tieteellinen neuvosto	14
LAPE-hankkeeksi.....	14
Pohjoismainen yhteistyö	15
Palaute.....	15
Sata laulua Suomesta ja suomalaisuudesta	16
Sata laulua -hankkeen tapahtumat	17
Palaute.....	18
Lasten Suomi sata vuotta	21
Palaute.....	22
Kestävä kehitys satavuotisohjelmassa	22
Satavuotisohjelman tapahtumat.....	23
Viestintä ja näkyvyys	24
Eduskunnan juhlapäätös	25
Yhteenveto	26
Avoin palaute ohjelmalle.....	27

Johdanto

Uudenlaista toimintaa Itlan historiassa edustava Lapset, nuoret ja perheet satavuotiaassa Suomessa -ohjelma käynnistettiin vuonna 2013. Itlan hallitus päätti jo 2011 kanavoidsa Itlan toiminnan tutkimus- ja vaikuttamisohjelmaan yksittäisten apurahojen myöntämiseen asemesta. Satavuotisohjelman aikana ei myönnetty erillisiä tutkimusapurahoja lukuun ottamatta pieniä avustuksia seminaareihin osallistumiseksi.

Ohjelman avulla tavoiteltiin vaikuttavampaa ja näkyvämpää toimintaa sekä mahdollisuuksia parantaa rahoituspohjaa. Taustadokumentointia ja yhteistyötunnusteluja tehtiin 2011–2012. Säätiölle palkattiin asiamies 2013, joka käynnisti ohjelman ja jatkoi yhteistyökumppanuuksien etsimistä ja osaohjelmien kehittämistä.

Lähestyvä Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhla oli hyvä lähtökohta ohjelman perustamiselle ja viisi vuotta katsottiin riittäväksi ajaksi ohjelman toteuttamiseksi. Tässä ajassa oli mahdollista kehittää toimintaa, saada tuloksia sekä seurata, levittää ja juurruttaa tuloksia. Satavuotisjuhlavuoden teeman mukaisesti Itlan ohjelmaan luotiin sata-alkuisia osaohjelmia.

Ohjelman lopullinen rahoitus ja toteutus muotoituivat ohjelman aikana. Ohjelmassa oli suunnitellusti tutkimusosio ja vaikuttamisosio. Tutkimusosiossa toteutettiin kolme osaohjelmaa: Sata lasissa, Sata investointia ja Sata kohtaamista. Ohjelman vaikuttamisosiossa oli kaksi osaohjelmaa: Sata laulua Suomesta ja suomalaisuudesta sekä Lasten Suomi sata vuotta -filmi. Lisäksi Itla oli mukana YK-nuorten kestävän kehityksen julistuksessa.

Ensimmäiset osaohjelmat aloittivat 2014 ja ohjelman viimeinen toimintavuosi oli Suomen itsenäisyyden satavuosisjuhlan merkeissä 2017.

Tässä raportissa esitellään osaohjelmien toimintaa ja tuloksia sekä palautekyselyn tuloksia.

Yhteistyö ja rahoitus

Ohjelman alussa haettiin aktiivisesti rahoitusta muilta säätiöiltä, järjestöiltä ja rahoittajatahoilta. Myös valtionhallinnon kanssa käytiin neuvotteluja 2013 ja esiteltiin ohjelmaa mm. opetus- ja kulttuuriministeriön, valtiovarainministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäälliköille sekä pääministerin järjestämässä ideapajassa ”Mitä uutta Suomesta?”. Yhteistyötapaamisissa pidettiin esillä lisäresurssien tarve ohjelmassa, jossa pyrkimys oli tuoda päätöksentekoon ja käytäntöön työkaluja ja keinoja, joilla lapsia, nuoria ja perheitä voisi tukea nykyistä tehokkaammin, aikaisemmin ja yli sektorirajojen.

Ohjelmalle pyrittiin samaan koko kokonaisuuden kattava rahoitus. Tämä osoittautui kuitenkin mahdottomaksi, koska valtaosa rahoitusmekanismeista on rakennettu yksittäisten temaattisten hankkeiden rahoittamiseen. Lisäksi usein rahoituksen kohteena on joko tutkimus tai kehittämistoiminta mutta eivät nämä yhdessä. Itlan ohjelman pääaktiviteetti, tiedon toimittaminen, koonti ja popularisointi, jäi rahoitusvaihtoehtojen ulkopuolelle.

Rahoitussuunnitelmia ja -hakemuksia tehtiin lähes 20 ja lisäksi käytiin useita neuvotteluja.

Hankkeet toteutettiin pääasiassa yhteisrahoituksella tai ulkoisella rahoituksella ja yhteistyössä kumppaneiden kanssa. Koko viisivuotishjelman budjetti oli miljoonan euron luokkaa. Osa saadusta rahoituksesta siirtyi käytettäväksi yhteistyösopimuksilla muille tahoille, kuten Sata lasissa -tutkimukseen Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL).

Ohjelmaa rahoittivat Onni ja Helmi Karttusen säätiö, Lastensuojelun Keskusliitto, Alko, Pelastakaa Lapset ry / Tiukulan säätiö, Alli Paasikiven Säätiö ja Jenny ja Antti Wihurin rahasto. TH Globaalin kestävän kehityksen säätiö myönsi rahoitusta kestävän kehityksen julistukseen Hämeenlinnan kaupungille.

Yhteistyökumppaneita olivat edellä mainittujen lisäksi mm. Hämeenlinnan kaupunki, Helsingin kaupunki, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Ensi- ja turvakotien liitto, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry, Kuntaliitto, Suomen Mielenterveysseura ja terveystaloustiede Itä-Suomen yliopiston sosiaali- ja terveysjohtamisen laitokselta.

Tavoitteena tieto keskiöön ja käytännön työkaluja kentälle

Tutkimus- ja vaikuttamishjelma toimi sateenvarjona viidelle osaohjelmalle, joiden kautta lapsille pyrittiin takaamaan sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä tulevaisuus ja tasavertaiset lähtökohdat elämässä riippumatta aineellisista, terveydellisistä tai sosiaalisista lähtökohdista.

Toiminnan tähtäin oli vuodessa 2017, jolloin tavoitteena oli tarjota päivitetty kuva keinoista, joilla edistää yhteistä kasvatustehtävää niin perheissä, palveluissa kuin poliittisessa päätöksenteossakin. Ohjelmassa pyrittiin kehittämään konkreettisia työkaluja, mallinnuksia ja sovellutuksia päätöksentekijöille sekä lasten, nuorten ja perheiden parissa työskenteleville.

Ohjelman tutkimustoiminnan pyrkimys oli ennen kaikkea tuottaa tietoa käytännön toiminnan tueksi. Keskiössä oli tieto, joka tehokkaasti ja kestävällä tavalla auttaa edistämään lasten ja nuorten elinoloja tai pyrkii poistamaan pahoinvointia lisääviä tekijöitä. Tutkimus ja käytännön työ kulkivat ohjelmassa käsi kädessä. Teemat nousivat empiirisestä tutkimustiedosta, erilaisista ajankohtaisista selvitystöistä ja kentältä tulleiden viestien kautta. Lisäksi vaikuttamishjelmassa pyrittiin lisäämään yhteistä ymmärrystä ja kokemusta Suomesta ja suomalaisuudesta nuorten parissa.

Ohjelman periaatteet ja teemat

Ohjelman käynnistämivuonna ohjelman sisältöä täsmennettiin, laadittiin ohjelman strategiset linjaukset, käynnistettiin viiteryhmiä työtä ja luotiin sata-brändiä.

Ohjelmaa ohjasi kolme keskeistä periaatetta:

1. kokonaisnäkemys (lapsen koko kasvuympäristö)
2. ongelmien ennaltaehkäisy ja
3. voimavarojen tukeminen sekä tiedon käytettävyys.

Ohjelman sisältöä lähdettiin rakentamaan neljän selvästi rajatun kokonaisuuden ympärille:

1. ylisukupolvisuus ja yhteisössä tapahtuvat muutokset
2. palvelut ja perheiden muuttuvat tarpeet
3. lasten tasa-arvoiset lähtökohdat
4. sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehitys.

Vuoden 2013 lopussa järjestettiin eduskunnassa kick off -tilaisuus, jolloin haettiin yhteistyökumppaneita toteuttamaan teemojen mukaisia aloitteita. Kokonaisuuksien alle luotiin yhdessä kumppaneiden kanssa sata-alkuisia osaohjelmia.

Seurantaan varten ohjelmalle koottiin ohjausryhmä, vaikuttamisryhmä, tiedotusryhmä sekä jokaista osaohjelmaa varten asiantuntijaryhmä.

Vuoden 2014 aikana toiminta keskittyi tutkimus- ja vaikuttamisohjelman kokonaiskoordinoinnin vahvistamiseen ja näkyvyyden parantamiseen.

Ohjelman kokoamisessa hyödynnettiin YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamia suosituksia (2011) sekä lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoritietoja lapsiasiavaltuutetun vuosikirjan 2014:4 pohjalta. YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut, että Suomessa vahvistettaisiin ”ennalta ehkäiseviä palveluja sekä varhaista tukea ja puuttumista, erityisesti päihdeongelmaisten perheiden osalta” (31 b) ja että Suomi ”ottaa käyttöön lapsibudjetoinnin (talousarvion seurannan lapsen oikeuksien näkökulmasta), tarkoituksena seurata lasten tarpeisiin osoitettavien määrärahojen myöntämistä” (16 c)¹.

Temaattisen työskentelyn lopputuotoksia suunnattiin kohti kolmea kokonaisuutta:

1. Miten lapset, nuoret ja perheet voivat ja miten heidän hyvinvointinsa on viimeisen 100 vuoden aikana kehittynyt?

– osiossa valmistuu *tilannekuvauksia, analyysyjä tai skenaarioita* Suomessa kasvamisesta ja kasvattamisesta. Tuotoksissa pyrittiin hyödyntämään mm. infografiikkaa tai muita visuaalisia elementtejä

2. Miten lapsia ja nuoria voi auttaa? Miten kohentaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia?

– osiossa valmistui ehdotuksia lasten ja nuorten tasavertaisten elinolojen edistämiseksi. Konkreettiset tuotokset olivat mm. *inspiraatio-oppaita, avoin verkkosivusto kasvun tueksi, seminaarit ja aivoriihet*

3. Miten lapset näkyvät toimijoina ja osallistujina itsenäisyyden juhlassa vuonna 2017?

– lähtökohdaksi otettiin itsenäisyyden juhlan luominen yhdessä lasten kanssa, sukupolvia yhdistävänä ilon juhlanä.

Loppujen lopuksi temaattisen työn ja toteutuneen rahoituksen tuloksena syntyi kolmen tutkimusohjelman ja kahden vaikuttamisohjelman kokonaisuus.

Kaksi ensimmäistä osaohjelmaa käynnistyi 2014, Sata lasissa ja Sata investointia.

¹ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=68142>

Vuonna 2015 rahoitusta ei enää haettu uusille kokonaisuuksille, vaan toiminta keskittyi tutkimus- ja kehittämisohjelman temaattisten lopputuotosten loppuunsaattamiseen ja rahoitusta saaneiden hankkeiden toteuttamiseen. Vuoden 2016 aikana ohjelmassa saatettiin loppuun tutkimusohjelmassa käynnistyneet osaohjelmat ja suunniteltiin vuoden 2017 ulostuloja.

Palautekysely satavuotisohjelmasta

Lapset, nuoret ja perheet satavuotiaassa Suomessa -ohjelmasta lähetettiin palautekysely Itlan kumppaniverkostolle loppuvuodesta 2017. Kyselyyn vastasi yhteensä 62 henkilöä. Osa kysymyksistä koski ohjelmaa kokonaisuutena ja lisäksi kyselyssä oli osaohjelmakohtaisia kysymyksiä. Vastaajat saivat itse valita vastasivatko vain tiettyjä osaohjelmia koskeviin kysymyksiin vai kaikkiin osaohjelmia koskeviin kysymyksiin.

Kysely lähetettiin myös Kasvun tuki -hankkeen syksyn 2017 aikana järjestämiin tilaisuuksien osallistuneille. Tämä näkyy vastauksissa mm. kuntasektorilla toimivien vastaajien määrässä ja Sata kohtaamista -osaohjelmaa koskeviin kysymyksiin vastanneiden määrässä. Sata kohtaamista/Kasvun tuki -ohjelmaa koskeviin kysymyksiin vastasi 33 henkilöä ja muita ohjelmia koskeviin kysymyksiin 3–12 henkilöä.

Sata laulua -ohjelmasta tehtiin lisäksi erillinen kysely musiikin- ja äidinkielen opettajille vuoden 2018 alussa. Siihen saatiin 71 vastausta.

Palautekyselyn vastaajat toimivat hallinnollisissa tehtävissä, käytännön työssä lasten, nuorten tai perheiden parissa sekä kehittämistehtävissä. Vastaajia oli myös tutkimuksen, vaikuttamistyön ja muun toiminnan parista, kuten opetustehtävissä. Yli kolmannes vastaajista (26/62) työskenteli kuntasektorilla. Järjestössä, tutkimuslaitoksessa tai yliopistossa ja muussa julkishallinnossa työskenteli kussakin noin kymmenen vastaajaa. Yksityistä sektoria edusti kolme vastaajaa. Vastaajista suurin osa (48) tunti Itlan.

Kyselyssä kysyttiin yleisellä tasolla lasten, nuorten ja perheiden näkyvyyttä Suomen itsenäisyyden satavuotisohjelman aikana sekä Itlan satavuotisohjelman näkyvyyttä. Lapset, nuoret ja perheet olivat vastaajien mielestä *jonkin verran* esillä juhlavuoden aikana. Satavuotisohjelman yksittäisistä ohjelmista tunnettiin parhaiten Sata kohtaamista -ohjelma eli Kasvun tuki. Vähiten tunnetuin oli YK:n kestävä kehityksen julistus, joka tulikin osaksi satavuotisohjelmaa vasta ohjelman loppukaudella. Muut ohjelmat, Sata lasissa, Sata investointia, Sata laulua ja Lasten Suomi sata vuotta olivat vastaajille *vähän* tuttuja.

Vastaajat kokivat, että Itla on omalla toiminnallaan lisännyt *jonkin verran* tietoisuutta lasten tasavertaisen aseman edistämisestä. Toiseksi eniten vastaajat olivat sitä mieltä, että Itla on vaikuttanut *paljon* ja kolmanneksi eniten sitä mieltä, että Itla on vaikuttanut *vähän* tietoisuuteen lasten tasavertaisen aseman edistämiseen.

Itlan tutkimusohjelmien (Sata lasissa, Sata investointia, Sata kohtaamista/Kasvun tuki) koettiin tuoneen tutkittuun tietoon perustuvia käytänteitä ammattilaisten ja päätöksentekijöiden työn tueksi *jonkin verran* tai *paljon*. Sata laulua ja Lasten Suomi sata vuotta materiaaleilla on vastaajien mukaan voitu vaikuttaa yhteisöllisyyteen ja Suomi-kuvaan *jonkin verran*.

Tilaisuuksiin osallistuminen

Vastaajista 59 oli osallistunut 20.11.2017 Hämeenlinnassa järjestettyyn lapsen oikeuksien päivän seminaariin *Seuraavat 100 vuotta – Lapsuuden tulevaisuus Suomessa! Jatkuuko menestystarina?*. Muihin tilaisuuksiin vastaajista oli osallistunut puolet. Tilaisuuksista oli mainittu nimeltä esim. Kasvun tuki -hankkeen seminaarit, Valtakunnallisilla Lastensuojelupäivillä ja muissa konferensseissa järjestetyt alaseminaarit sekä päätösseminaari, joka pidettiin 16.1.2018, kyselyn vastausajan päättymisen jälkeen.

Viestit päätöksentekoon

Palautekyselyssä kysyttiin vastaajilta mihin päätöksenteossa tulisi tänä päivänä kiinnittää huomiota ja pyydettiin mainitsemaan kolme tärkeintä seikkaa lapsia, nuoria ja perheitä koskevassa päätöksenteossa. Vastauksia oli 46 (x3), joissa nostettiin esille laajoja yhteiskunnallisia ja rakenteellisia ongelmia kuten hyvinvointivaltion säilyttäminen, yhdenvertaisuus, syrjäytymisen ehkäiseminen ja toisaalta yksityiskohtaisempia huolia käytännön työstä lasten ja perheiden parissa.

Vastaukset voidaan jakaa karkeasti seitsemään kategoriaan:

- Tuki lapsille ja perheille/kasvun tuki (20 vastausta)
- lapsi- ja perhepolitiikka, päätöksenteko ja resurssit (41)
- palvelut, palveluiden kehittäminen ja palveluiden saatavuus (18)
- koulutus - lasten koulunkäynti ja sen turvaaminen sekä ammattilaisten koulutus (16)
- tutkimus ja tutkittu tieto (6)
- syrjäytymisen ehkäisy ja hyvinvointi (32).

Tukea lapsille ja perheille/kasvun tukea koskevissa vastauksissa vastaajien mielestä tulisi kiinnittää huomiota yleisesti tuen saatavuuteen lapsille ja perheille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä erityisryhmille erikseen. Heikoimmassa asemassa olevien asemaa tulisi parantaa ja päätöksenteossa tulisi kiinnittää huomiota ”kodin myönteiseen ilmapiiriin, kotikasvatukseen” ja tehdä ”vanhemmuuden tuki helpommaksi ja vaivattommaksi” ja ”perheiden, vanhemmuuden varhainen tukeminen (parisuhde, kasvatus, vanhempana toimiminen), taloudellinen ja psykososiaalinen”.

Lapsi- ja perhepolitiikassa, päätöksenteossa ja resursoinnissa tulisi kiinnittää huomiota ”muutoksen pitkäjänteisyyden ymmärtämiseen, yli hallituskausien” sekä myönteisten yhteisöjen kehittämiseen (päiväkoti, koulut ja laajemmin) sekä lapsen lähiyhteisöön. Lapsen oikeuksiin ja osallisuuteen tulisi kiinnittää huomiota. Tulisi myös kiinnittää huomiota ”lastensuojelupolitiikkaan, lastensuojelun toimivuuteen ja resursseihin”. Vastauksissa mainittiin myös asennetyö osallisuuden vahvistamiseksi lastensuojelussa sekä monitoimijainen arviointi ja suunnittelu sekä ryhmäkoot päiväkodeissa ja kouluissa. Resurssina nähtiin myös ”ihmisten aika lapsille vs. digi”.

Koulutusta koskevissa vastauksissa tuli esille lasten ja nuorten koulunkäynti, ”koulu ei enää tasoita eroja” ja ”koulutuspolkujen eriarvoistuminen (esim. 2. aste)” ja yleisesti koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen. Toisaalta esille tuli ammattilaisten täydennyskoulutus ja

elinikäinen oppiminen ja näihin resursoiminen. Poikien koulumenestyksen parantaminen ja koulun pojille houkuttelevaksi tekeminen tulivat myös vastauksissa esille.

Tutkimuksen ja tutkitun tiedon osalta toivottiin lisää tutkimusta ”kaikista näkökulmista (viranomaiset, lapset, aikuiset)” ja tutkittuun tietoon pohjautuvaa toimintaa esimerkiksi paremman riskienhallinnan näkökulmasta: ”tiedetään riskitekijöitä, kohdennetaan”, ”Kehittämisen perustaksi tutkimusnäyttö, niihin paremmin, pidetään huolta lapsista, lapsiperheistä joilla suurimmat riskit sairastumisiin, väliinputoamiseen, kurjuuteen”. Myös vaikuttavuusarviointiin investoiminen mainittiin.

Syrjäytymisen ehkäisy ja hyvinvointi pitivät sisällään yleisesti hyvinvoinnin, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, toisten arvostamisen, mielenterveyden edistämisen, ylisukupolvisuuden, tuloerot ja eriarvoistumisen ehkäisemisen. Yksityiskohtaisemmin mainittiin 9. luokan jälkeen tapahtuva syrjäytymisen ehkäisy, lasten sosiaaliset suhteet kuten yksinäisyys, nuorten työelämään kiinnittymisen vaikeus ja maahanmuuttajien henkinen hyvinvointi.

Osaohjelmakohtainen palaute esitetään kunkin ohjelman kohdalla.

Osaohjelmat

Sata lasissa

Sata lasissa – varttuminen suomalaisessa alkoholikulttuurissa -osahanke käynnistyi 2014. Tutkimuksen toteutti Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, jonka kanssa rahoitushakemus laadittiin yhteistyössä.

Ensimmäisen vuoden aikana koottiin tutkimusaineisto. Tutkimuksessa haastateltiin sekä nuoria että vanhempia, joilla ei ole alkoholiongelmaa (nuorten ryhmä 9, vanhempien ryhmä 9). Päihdepuolen haastatteluja kerättiin 37. Haastattelut sisälsivät sekä yksilö- että ryhmähaastatteluja ja ne toteutettiin osin sekaryhmissä. Lisäksi aineisto sisälsi kolme maahanmuuttajien ryhmähaastattelua (kaksi nuorten ja yksi vanhempien ryhmä).

Tutkimusaineistosta saatiin 2015 ensimmäiset tulokset, joissa mm. korostui vanhempien tärkeys lapsille silloinkin, kun perheessä on ongelmia. Myös ensimmäiset artikkelit tutkimuksesta julkaistiin. Yhteensä Sata lasissa -hankkeessa julkaistiin viisi tieteellistä artikkelia sekä muita kirjoituksia.

Kirja *”Sukupolvien sillat – kasvamisen karikot – vanhemmat, lapsi ja alkoholi (toim. Holmila, Marja, Raitasalo Kirsimarja ja Tigerstedt, Christoffer)”* valmistui vuoden 2016 aikana. Kirjassa kirjoittavat tarkastelevat alkoholin ja sosiaaliseen vuorovaikutuksen liittymäpintoja nuorten ja perheiden näkökulmasta. Keskeinen muutos entiseen on mm. juomisen arkipäiväistyminen. Juominen on vuosien varrella siirtynyt yhä enemmän koteihin. Näin alkoholi on myös tullut näkyväksi osaksi lasten arkea. Julkaisutilaisuus pidettiin Lastensuojelun Keskusliiton tiloissa 11.11.2016. Tilaisuudessa tutkimusprofessori Marja Holmila esitteli hankkeen tuloksia. Kommentaattoreina kuultiin lääkäri Emma Niemelää Helsingin nuorisoasemalta sekä professori Kimmo Jokista Jyväskylän perhetutkimuskeskuksesta.

Alla tutkimustuloksia Sata lasissa -tutkimuksesta.

Monissa kodeissa alkoholinkäyttö hallitsee elämää. Suomessa noin 65 000–70 000 lapsen vanhemmalla on vakava päihdeongelma. Noin kolmanneksella päihdehuollon palveluita käyttäneistä on alaikäisiä lapsia. Viime vuosien kehityksessä on kuitenkin myös myönteisiä piirteitä. Alkoholien kulutus on vuodesta 2008 laskenut, ja alaikäisten juominen vähentynyt. Kirjasta Sukupolvien sillat – kasvamisen karikot – vanhemmat, lapsi ja alkoholi ilmenee, että vanhempien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa kumpikin osapuoli korostaa tasa-arvoisuuden ja lasten kuulemisen tärkeyttä.

Kirjan luvut perustuvat Sata lasissa -hankkeen sekä kahden muun THL:n toiminnan puitteissa toimineen tutkimushankkeen tieteellisille julkaisuille.

*Lähde: Sukupolvien sillat – kasvamisen karikot – vanhemmat, lapsi ja alkoholi (2016): Holmila, Marja, Raitasalo Kirsimarja ja Tigerstedt, Christoffer: THL, Helsinki.
<http://www.julkari.fi/handle/10024/131418>*

Siellä sitten käyttäytyään

Yhteistyössä Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n kanssa työstettiin filmi, jonka tarkoituksena oli tuottaa tukea vuorovaikutustaitojen harjoitteluun kotien ja koulujen päihdekasvatuksessa. Filmin aiheita työstettiin viidessä nuorten ryhmien kokoontumisessa. Keskeinen yhteistyötaho oli Klaari, Helsingin kaupungin nuorten ehkäisevä päihdetyö. Taustakeskusteluja käytiin Kalliolan setlementtiliiton Pasilan asukastalolla.

Siellä sitten käyttäytyään -filmi koulujen kotien ja koulujen päihdekasvatuksen tueksi valmistui 2015 suomeksi ja ruotsiksi tekstitettynä. Toteutus tapahtui yhteistyössä Helsingin kaupungin Happi - nuorten toimintakeskuksen kanssa.

Filmin käytön tueksi laadittiin vuoden 2016 aikana myös opas, jossa tuetaan kouluja käsittelemään päihdeasioita vanhempien ja nuorten parissa. Työn taustaksi nuoret pääsivät itse kertomaan, miten alkoholi näkyy suomalaisessa arjessa. Keskusteluja aiheesta ja sen tuottamista mielikuvista ja tunteista nuorten keskuudessa toteutettiin EHYT ry:n, Itlan ja Klaari Helsingin yhteistyönä keväällä 2015. Keskusteluissa oli mukana yläkouluikäisiä nuoria Vesalan yläasteelta sekä Klaari Helsingin Skarppi-toiminnasta. Keskusteluiden lisäksi vertailuaineistona oli kooste 79 noin viisitoistavuotiaan nuoren haastatteluista eri puolilta maata.

Opas sisältää kootut viestit koko Sata lasissa -hankkeen haastatteluaineistosta. Kokonaisuuden valtakunnallinen levitys tapahtuu EHYT ry:n kautta. Siellä sitten käyttäytyään -videoon liittyvät materiaalit on liitetty osaksi EHYTin verkkosivuilla olevia kasvattajille suunnattuja päihdekasvatuksen materiaaleja. Materiaaleja on kaikkiaan ladattu vuoden 2017 aikana 459 kertaa.

Vanhemmuus ensin – miten ammattilaiset voivat tukea pienten lasten vanhempia päihdehaittojen ehkäisemiseksi

Sata lasissa -hankkeessa tuotettiin Vanhemmuus ensin -opas pienten lasten vanhempien vastuullisen alkoholinkäytön tukemiseksi. Opas tehtiin yhteistyössä Ensi- ja turvakotien liiton kanssa ja julkaistiin 2016.

Opas on tehty avuksi alle kouluikäisten lasten palveluista vastaaville kunnissa. Sen tarkoituksena on tuoda tietoa johdolle ja keskijohdolle, jotta ne voivat tukea alaisiaan ja tarjota heille työvälineitä, joilla ammattilaiset parhaiten voivat ennaltaehkäistä perheille aiheutuvia päihdehaittoja.

Perheen ja lapsen auttamisen tulisi aina perustua parhaaseen mahdolliseen tietoon riippumatta siitä, kohdataanko perhe varhaiskasvatuksessa, neuvolassa vai esimerkiksi sosiaalitoimessa. Tieto on tärkeää, mutta se ei kuitenkaan yksin tue lapsiperheitä vastuullisuuteen alkoholinkäytössä. Jotta perheiden alkoholinkäyttöön olisi aidosti mahdollista vaikuttaa, tiedon pitää soveltua ammattilaisten työhön ja siirtyä perheiden voimavaraksi ammattilaisen ja perheen kohtaamisessa. Vaikuttavassa toiminnassa (Evidence Based Practice) yhdistyvät tieto, ammatillinen osaaminen ja tilanteen huomioon ottava kohtaaminen.

Opas perustuu useisiin lähteisiin. Oppaan taustaksi koottiin katsausta perhe- ja alkoholitutkimukseen ja lähteenä käytettiin esimerkiksi Pohjoismaisen Hyvinvointikeskuksen Pohjolan lapset – varhainen tuki perheille -projektissa tehtyä kirjallisuuskatsausta *Risk and Protective Factors in Pre School Age*. Yhteistyössä Ensi- ja turvakotien liiton kanssa koottiin Suomessa käytettyjä toimivia vanhempaintuen ja kuntoutuksen malleja alle kouluikäisten lasten ja perheiden tukemiseksi. Lähteenä on käytetty myös Kuntaliiton keräämiä vanhemmuuden tuen malleja.

Menetelmien lisäksi oppaassa avataan pitkäjänteisen työskentelyn edellytyksiä paikallisella. Esimerkit kerättiin Ensi- ja turvakotien liiton tekemässä kartoituksessa, jossa tiedusteltiin järjestöiltä sekä kunnista paikallisia kokemuksia vanhempien tukemisesta päihdehaittojen ehkäisemiseksi.

Oppaan sisältöä esiteltiin hankkeen aikana kaksi kertaa valtakunnallisilla Päihdepäivillä. Levitys on tapahtunut pääosin Itlan verkkosivun sekä Ensi- ja turvakotien liiton omien väylien kautta.

Kannanotot

Itla oli 2016 mukana EHYT ry:n koordinoimassa kannanotossa, jossa yhdessä Lastensuojelun Keskusliiton, Ensi ja turvakotien liiton sekä viiden muun järjestön kanssa tuotiin esille, ettei hyväksytä hallituspuolueiden eduskuntaryhmien esitystä alkoholilainmuutokseksi. Hallituspuolueiden eduskuntaryhmät esittivät, että kaupoissa voitaisiin myydä enimmillään 5,5 prosenttia alkoholia sisältäviä tuotteita, kun aikaisemmin myynnissä olevien tuotteiden alkoholiprosentti saisi olla enintään 4,7 prosenttia.

2017 kirjoitettiin toinen kannanotto alkoholilakia vastaan *Selvä arki – lapset etusijalle alkoholilakia päätettäessä*, joka julkaistiin yhdessä Ensi- ja turvakotien liiton kanssa.

Palaute

Sata lasissa -ohjelma oli vastaajien (12) mielestä *erittäin paljon* tai *paljon* satavuotisohjelman tavoitteisiin sopiva. Tutkimuksesta saatu tieto koettiin *paljon* tai *erittäin paljon* olennaiseksi päätöksen teon tueksi. Vastaajat eivät juurikaan muistaneet osallistuneensa tai huomioineensa Sata lasissa -hanketta tilaisuuksissa.

Sata lasissa -ohjelman tuotoksista kirjaa *Sukupolvien sillat, kasvamisen karikot* oli käyttänyt työssään puolet vastaajista. Video *Siellä sitten käyttäydytään* oli *jonkin verran* tunnettu, mutta Siellä sitten käyttäydytään -videolle ja *Vanhemmuus ensin -opas* vähemmän tunnettuja.

Ohjelman avoimessa palautteessa Sukupolvien sillat -kirja sain erinomaista palautetta ja tutkijoiden tilaisuuksissa pitämiä esityksiä pidettiin hyvinä. Videoista olisi toivottu lyhyempiä, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa jaettaviksi sopivia versioita.

Sata investointia

Sata investointia – lasten oikeuksien näkyminen kuntien budjetoinnissa -hanke käynnistyi 2014. Huoli lapsiin kohdistuvan investoinnin seurantaan on toistuvasti esiinnoussut teema Suomessa. Siitäkin huolimatta että YK:n lastenoikeuksien komitea edellyttää lapsiin ja nuoriin kohdistuvien taloudellisten investointien systemaattista seurantaa kansallisesti, asiaa on kritisoitu puutteellisuudesta. Osaohjelma pyrki vastaamaan tähän puutteeseen. Ohjelma rajattiin koskemaan palveluiden ja tuen saantia, mikä vastaa YK:n lasten oikeuksien komitean vaatimusta siitä, että sopimusvaltiot turvaavat lapsille riittävän osuuden yhteiskunnan voimavaroista (provision).

Hankkeen tavoitteena oli tuottaa kuntien lapsibudjetointia varten työväline (LapBu-työväline), joka koostuu valtakunnallisesta vertailutiedosta (euromääräiset investoinnit) sekä ohje työvälineen käyttämiseksi kunnissa.

Vuoden 2014 aikana laadittiin hankesuunnitelma yhdessä Pelastakaa Lapset ry:n sekä Itä-Suomen yliopiston terveystaloustieteen yksikön kanssa, haettiin rahoitusta hankkeelle ja perustettiin hankkeelle ohjaus- ja asiantuntijaryhmä. Lisäksi aloitettiin kirjallisuuskatsauksen sekä valtakunnallisen vertailutiedon kokoaminen (sisälsi Tilastokeskuksen kunnista kokoamat tiedot tehtäväkohtaisista euroista, tuotettuja palveluita (SotkaNet) sekä lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita). Pilottipaikkakunniksi ohjeistuksen testaamista varten valittiin yhdessä THL:n Terve kunta -verkoston kanssa Imatra, Hämeenlinna sekä Oulunkaaren kuntayhtymä / Utajärvi. Kuntaliitto huolehti hankkeessa kuntapilotoinnin käytännön toteutuksesta. Työhön kuului yhteydenpito kuntien yhteyshenkilöihin, perehdyttäminen lapsibudjetointikeskusteluun sekä fokusryhmien haastatteleminen yhdessä kumppaneiden kanssa.

Vuonna 2015 valmistui luonnosteksti lapsibudjetointiohjeeksi kuntiin, jonka avulla lapsiin investoimista on mahdollista seurata. Opas paikallisen Lapsibudjetoinnin tueksi valmistui vuoden 2016 aikana. Opas tukee kuntia löytämään prosesseja, jotka mahdollistavat lapsen oikeuksia huomioivaa budjetointia säännöllistä pohdintaa paikallistasolla. Oppaassa ehdotetaan, että jokainen kunta ottaisi käyttöön ns. lapsibudjetoinnin iltakoulu -mallin, jossa

virkamiestyönä valmisteltu kooste kunnan investoinneista säännöllisesti otetaan tarkasteluun (esim. 1 kerta/vuosi) päättäjien, kansalaisten sekä virkamiesten yhteisessä tilaisuudessa.

Ohjeistuksen käyttöä testattiin kuntapilotilla. Keväällä 2017 Hämeenlinnassa järjestettiin Vaikeudet voitoksi - lasten ja nuorten lautakunnan seminaari, jossa toteutettiin iltakoulu-keskustelu. Tilaisuudessa tarkasteltiin edellisen valtuustokauden aikana tehtyjä ratkaisuja lasten oikeuksien näkökulmasta katsottuna. Keskusteluun osallistuvat lautakunnan puheenjohtajat, nuorten edustajat, vanhempien edustajat sekä ammattilaisten edustajat. Tarkoituksena oli jättää perintö seuraavalle valtuustokaudelle, jossa käydään läpi sekä edellisen kauden onnistumisia että tulevia haasteita. Tavoitteena keskustelussa oli luoda yhteinen ymmärrys lasten ja nuorten hyvinvoinnista, määrittää mihin varoja tulisi käyttää sekä seurata tavoitteiden saavuttamista. Tilaisuudessa eri ”äänille” annettiin mahdollisuus tuoda oma näkemyksensä tehtyihin ratkaisuihin ja tuleviin visioihin. Keskustelua johdatti psykologian lisensiaatti Robert Arnkil.²

Iltakoulumallista toteutettiin infografiikka, jota käytettiin mm. Anna ääni lapselle -kampanjassa kuntavaaleissa 2017.

Hankkeen aikana luonnosteltiin kirjallisuuskatsausta kustannusvaikuttamista toimista vaikuttavuuden arvioinnin tueksi. Artikkelit ilmestyivät Yhteiskuntapolitiikka-lehden numerossa 1/2018: Elisa Rissanen & Eila Kankaanpää & Anne Surakka & Riitta Vornanen: Vanhemmuuden varhaisen tuen interventoiden kustannusvaikuttavuus. Systemaattinen katsaustutkimus.

Palaute

Osaohjelman tavoite vastasi vastaajien (6) mielestä tämänhetkiseen tiedon tarpeeseen *jonkin verran tai paljon* ja osaohjelmassa on tuotu tarpeellista tietoa kuntien päätöksenteon tueksi *paljon*.

Palautekyselyn vastaajista Sata investointi -tilaisuuksiin oli osallistunut kolme kuudesta vastaajasta ja Lapsibudjetoinnin iltakoulu -opasta oli käyttänyt neljä vastaajaa. Avoimessa palautteessa tiedusteltiin ”miten ohjelman jatko ns. implementointi on järjestetty vai jääkö tämä taas irralliseksi tuotokseksi, joka odottaa löytäjänsä”. Toinen vastaaja pohti monialaista yhteistyötä: ”Usein puhutaan monialaisesta yhteistyöstä ja varsinkin lasten kohdalla hallintokunnat ja tiedealat ylittävistä yhteistyöistä. Kuitenkin käytännössä puuhastellaan ”omissa piireissä”, jolloin lapsitieto jää hyvin marginaalisen ryhmän sisälle.” Moniäänisyyttä pidettiin hyvänä asiana, mutta peräänkuulutettiin hallinnon korkeimpien tasojen sitoutumista lapsia koskeviin päätöksiin, ettei asia jää eri intressiryhmien palloteltavaksi. Palautteessa kiinnitettiin huomiota myös kuntien verotuspohjaan ja taloudelliseen tilanteeseen, joka poliittisen tahdon lisäksi vaikuttaa lasten ja lapsiperheiden tilanteeseen. Palautteen mukaan kyse on pitempään jatkuneen politiikan tulosta: ”Lasten, lapsiperheiden ja nuorten huono-osaisuus, ahdinko ja sosiaaliset ongelmat liittyvät kasvavaan yhteiskunnalliseen eriarvoistumiseen, joka on kahden vuosikymmenen ajan maassa harjoitetun politiikan tulosta.” Lisäksi toivottiin jatkossakin vastaavia tilaisuuksia kuin Sata investointia -ohjelmissa.

² Hämeenlinnan kaupunki. Vaikeudet voitoksi - lasten ja nuorten lautakunnan seminaari 7.3.2017: <http://www.media-server.fi/live/hameenlinna/10234/3zrRvA>

Sata kohtaamista – Kasvun tuki

Sata kohtaamista – varhaisen tuen palvelut ja tieto -osahankkeen tavoite oli edistää lasten, nuorten ja perheiden henkistä hyvinvointia helpottamalla kasvatusvastuussa olevien ammattilaisten ja/tai vanhempien mahdollisuuksia saada tietoa ja koulutusta näyttöön perustuvista toimenpiteistä ja niiden käytöstä.

Tätä varten tavoitteena oli luoda rakenne, jonka kautta lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseen ja ongelmien ehkäisyyn ja hoitoon (sisältää myös ns. vanhemmuuden tuen mallit) on mahdollista arvioida ja tuoda selkokielellä ammattilaisten ja päätöksentekijöiden tietoisuuteen. Työn perustaksi tarvittiin heti alussa myös kansainvälisen tietoon perustuva manuaali, joka sisältää kriteerit menetelmien näytön määrittämiseksi. Verkkoon oli tavoitteena tuottaa avoin ja käyttäjäystävällinen tietolähde vaikuttavista työmenetelmistä lasten ja perheiden tukemiseksi.

Vuoden 2014 aikana laadittiin hankesuunnitelma ”Kasvun tuki – vaikuttavan varhaisen tuen tietolähde”. Alussa koottiin tutkimusta ja tutustuttiin kansainväliseen vaikuttavuuden arviointiin, mm. järjestämällä kansainvälinen kokous aiheesta, kääntämällä norjalainen Ungsinn-manuaali vaikuttavuuden arvioinnista työn pohjaksi sekä vierailemalla pohjoismaisen verkoston kokouksessa Kööpenhaminassa.

Ensimmäisen toimintavuoden aikana koottiin myös Suomessa käytössä olevia, tutkittuun tietoon nojaavia vanhemmuuden tuen malleja ja perustettiin tieteellinen tiimi sekä seurantar ryhmä työn juurruttamista varten. Seurantar ryhmässä oli edustettuna mm. Kuntaliitto, THL ja kolme kuntaa: Imatra, Hämeenlinna ja Oulu.

Tieteellisen tiimin nimeksi vakiintui myöhemmin Tieteellinen neuvosto. Tieteellisen neuvoston kanssa valmisteltiin 2014 vaikuttavuuden ja näytön määrittämisen työvälinettä. Vuosien 2015–2016 aikana pilotoitiin vaikuttavuuden/näytön määrittämisen asteikkoa ja sen toimivuutta arvioitiin yhdessä monitieteellisen tiimin kanssa.

2015 laadittiin suunnitelma pysyvälle rakenteelle, jonka kautta menetelmiä olisi mahdollista levittää ja arvioida. Rahoitusta haettiin vaikuttavien menetelmien pilotointia varten sekä pysyvän toimituksen perustamiseksi. Pysyvä toimitus edistäisi lapsiperheiden mahdollisuutta saada tasavertaisesti parasta mahdollista olevaa tukea esimerkiksi perheen vuorovaikutuksessa ilmeneviin pulmiin. Tässä vaiheessa Itla suunnitteli yhdessä Kuntaliiton kanssa työkalupakkia, jossa tarkoituksena olisi tarjota kunnille muutama vaikuttava menetelmä ja samalla valottaa minkälaisiin tilanteisiin menetelmistä on todettu tutkimuksen perusteella olevan apua.

Hankkeessa pilotoitiin arviointia 12 vanhemmuuden tuen menetelmän osalta. Arviot siirrettiin Tieteellisen neuvoston hyväksymisen jälkeen verkkoon kasvuntuki.fi-sivulle. Verkkosivuston prototyyppiä kehitettiin ja mm. hakuominaisuuksia parannettiin. Uudistunut sivusto avattiin kesäkuussa 2017.

Sata kohtaamista -osahankkeessa kehitettyä tietovarantoa ja sen jatkokehittämistä ovat alusta saakka tukeneet Suomen Mielenterveysseura, Lastensuojelun Keskusliitto sekä Onni ja Helmi Karttusen säätiö. Keskeisiä yhteistyökumppaneita toiminnan käynnistämässä olivat myös Kuntaliitto sekä THL.

Tieteellinen neuvosto

Kasvu tuki -toiminnassa Tieteellinen neuvosto tekee kokonaisarvion ja päätöksen eri työmenetelmien luokituksesta tieteellisen päätoimittajan esityksen pohjalta. Arviointityössä painotetaan objektiivisuutta ja puolueettomuutta. Tieteellisen neuvoston jäsenet edustavat laajalaisesti lasten ja perheiden tukemiseen läheisesti liittyviä tieteenaloja.

Neuvosto kokoontuu vuosittain 2–3 kertaa. Arviointiluonnosten lisäksi Tieteellinen neuvosto hyväksyy arviointikriteeristöä tapahtuneet muutokset tieteellisen päätoimittajan esityksen pohjalta. Arviointikriteeristöä päivitettiin 2017 Tieteellisen neuvoston päätöksellä muun muassa siten, että alimpaan kategoriaan kuuluville menetelmille annetaan ainoastaan sanallinen arvio aiemman ”nolla”-kategorian sijaan.

Yhteydenottoja portaaliin liittyen on tullut tieteelliselle päätoimittajalle runsaasti ja vuoden 2017 lopussa seitsemän uutta menetelmää odotti neuvoston arviota.

Alla ote vanhemmuuden tuen tehoa koskevasta tiedotteesta.

Tutkimusnäyttö vanhemmuuden tuen tehosta ongelmien ylisukupolvisuuden ehkäisyssä on vahva. Työn juurruttamiseen pitää myös varata tarpeeksi aikaa ja resursseja. Rajallisten resurssien ohjautuminen muutamaa mahdollisimman vaikuttavaan vanhemmuuden tuen toimeen toisi etuja paitsi lapsille ja perheille myös koko yhteiskunnalle.

Lähde: Itlan, Suomen Mielenterveysseuran sekä Lastensuojelun Keskusliiton yhteinen tiedote ”Ennaltaehkäisevä työ edellyttää vaikuttavia vanhemmuuden tuen ohjelmia, joita arvioidaan, levitetään ja seurataan valtakunnallisesti”, 16.11.2016.

LAPE-hankkeeksi

Arvioinnin pohjalta tieteellinen neuvosto tarjosi 2016 STM:n ja OKM:n ohjaamalle Lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelmalle (LAPE) ehdotuksen valtakunnallisesti levitettävistä menetelmistä. Taustamuistion työryhmätyöskentelyä koordinoi THL. Hankkeelle myönnettiin rahoitus kevästä 2017 vuoden 2018 loppuun.

Osana LAPE-ohjelmaa Itla vastaa yhdessä Suomen Mielenterveysseuran Näyttöön perustuvan varhaisen tuen, hoidon ja vanhemmuustaitojen työkalupakista. Yhteisessä konsortiossa Itla vastaa lasten kasvua tukevien näyttöön perustuvien menetelmien kohdalla menetelmien arviointityöstä, viestinnästä sekä seurannasta ja yleisesti juurruttamisen tuen rakentamisesta. Suomen Mielenterveysseura vastaa konsortiossa levittämistyöstä ja koulutuksesta. THL tarjoaa toiminnalle asiantuntija-apua. Tavoitteena on jatkaa yllä olevan 100-vuotishojelman puitteissa luodun Kasvun tuki -portaalin kehittämistä ja ylläpitoa ja luoda pysyvä rakenne 3–4 näyttöön perustuvalla menetelmällä, niin että menetelmät ovat oikeudenmukaisesti ja laadukkaasti saatavilla eri puolella Suomea myös jatkossa. Kasvun tuki -työ edustaa sitä osaamista jonka pohjalta eduskunta vuonna 2017 päätyi tekemään juhlapäätöksen, jonka pohjalta Itlalle lahjoitettiin 50 miljoonan euron osakeomaisuus.

Vuoden 2017 elokuussa alkoivat Kasvun tuen maakuntakierrokset, joiden järjestelyistä vastasi Suomen Mielenterveysseura. Ohjelmasisältö ja toteutus tehtiin yhteistyössä Itlan kanssa. Tapaamisia oli 14 maakunnassa ja niihin osallistui yhteensä 252 ihmistä.

Kasvun tuki -hankkeessa järjestettiin myös neljä seminaaria johdolle menetelmien juurruttamisen tueksi. Seminaarit järjestettiin Oulussa, Turussa, Mikkelissä ja Espoossa. Näihin johdon seminaareihin kutsuttiin kuntien sote- ja sivistystoimen sekä järjestöjen johtoa. Erityisesti toivottiin niitä tahoja, joiden vastuualueeseen lapsi- ja perhepalvelut ja niiden kehittäminen kuuluivat. Osallistujia seminaareissa oli yhteensä 83.

Pohjoismainen yhteistyö

Kasvun tuki -hankkeessa pohjoismainen yhteistyö on ollut erittäin merkittävässä roolissa alusta asti. Pohjoismaisessa verkostossa ovat edustettuina kaikki keskeiset (Islantia lukuun ottamatta) lasten hyvinvointia edistävien menetelmien arviointia ja seurantaa tekevät tahot Pohjoismaissa. Muiden Pohjoismaiden toiminnasta on otettu mallia menetelmien arvioinnin, implementoinnin tuen ja kansallisten rakenteiden vertailukehittämisessä. Erityisesti yhteistyö Norjaan on ollut aktiivista.

Vuonna 2014 Itla järjesti Vierumäellä kokouksen, jonka tarkoituksena oli tuoda yhteen kansainvälisiä asiantuntijoita Kasvun tuki -työtä rakentavien tahojen kanssa. Mukana oli edustaja Hollannista sekä Norjasta. Molemmat edustivat sikäläisiä portaaleja, jotka on luotu lasten kasvun tueksi. Itlasta osallistuttiin pohjoismaisen verkoston kokoukseen Kööpenhaminassa 2014. Itla järjesti myös Helsingissä marraskuussa 2016 kahden päivän session otsikolla *Evidence based parental support* STM:n koordinoimassa seminaarissa Nordic Welfare States and Public Health – A Need for Transformative Change? Seminaari oli osa Pohjoismaisen ministerineuvoston puheenjohtajuusohjelmaa. Seminaarin päätteeksi pohjoismainen verkosto koontui työkokoukseen, jossa käytiin läpi menetelmien arviointi- ja implementaatiokäytäntöjä. Yhteistyö jatkui syyskuussa 2017 Tromssassa norjalaisten isännöimässä Nordic DataPrev -verkostoksi nimetyssä kokoontumisessa. Verkoston tanskalainen edustaja on hakenut verkostotoiminnalle rahoitusta Pohjoismaiselta ministerineuvostolta.

Kehitysjohdaja on asiantuntijaryhmän jäsen hankkeessa ”Nordens barn - insatser för mottagande och inkludering av nyanlända barn och unga – jota ylläpitää Nordens välfärds center (NVC) Tukholmassa.

Palaute

Yhteensä 34 vastaajaa vastasi Kasvun tukea koskeviin kysymyksiin satavuotisohjelman palautekyselyssä. Tavoitteen koettiin vastaavan kentän tarpeisiin *jonkin verran, paljon* tai *erittäin paljon*. Kasvun tuki -portaalilla oli käyttänyt vastaajista 21 ja sitä on avointen vastausten mukaan käytetty työmenetelmiin tutustumiseen, palvelujen kehittämiseen sekä tiedonhakuun.

Portaalin on kokenut *hyödylliseksi* tai *erittäin hyödylliseksi* vastaajista 12, *vähän hyödylliseksi* kolme ja *jonkin verran hyödylliseksi* kahdeksan.

Tilaisuuksista eniten on osallistuttu Kasvun tuen maakuntakierroksille, LAPE-työpajoihin sekä Kasvun tuen johdon seminaareihin.

Avoimessa palautteessa kiiteltiin hyvästä toimintamallista, hyvistä esittelyistä sekä mahdollisuudesta maksuttomiin koulutuksiin ja menetelmän levittämiseen. Työn toivottiin kehittyvän ja muuttuvan pysyväksi. Palautteessa kiitettiin myös Kasvun tuki -portaalin perustamista. Se sai kiitosta arjen työtä helpottavana työkaluna ja ajan säästäjänä, koska ”ei tarvitse etsiä alkuperäisiä artikkeleita”. Samalla toivottiin suurelle yleisölle tuotettuja tiivistelmiä. Näyttöön perustuvien toimintamallien tuomista kootusti kaikkien nähtäville pidettiin hienona asiana. Hankkeessa on myös ”tehty erittäin hyvää menetelmien arviointityötä”. Tarvelähtöisyyttä ja menetelmän käyttötarkoituksen korostamista peräänkuulutettiin edelleen.

Avoimissa vastauksissa pohdittiin myös menetelmien käyttöä käytännössä ja osa vastaajista koki, että menetelmät eivät vastaa ruohonjuuritason työhön tai sitovat liikaa. ”Kasvun tuki -menetelmien kriteerit eivät vastaa ruohonjuuren tasolla työskentelevien kokemusta, liian vähän universaali-ohjelmia/menetelmiä vaikka aina niin korostetaan ennalta ehkäisevää otetta.” ”Nämä valitut menetelmät ovat ok, mutta olisi tärkeää noteerata laaja kentällä oleva osaaminen, tapauskohtainen tarpeista kehitetty työ, tuen räätälöiminen perheen mukaan. ... Kaikessa auttamisessa on oikea-aikaisuus ja menetelmien istuminen asiakkaan tarpeisiin tärkeää. Tiukat manuaalit eivät välttämättä vastaa tarpeisiin.” Ennaltaehkäisyyn toivottiin lisää työkaluja ja todettiin, että on tarvetta ”matalan kynnyksen tehokkaisiin toimintamalleihin vanhemmuuden tukemiseksi”. Myös tutkimusyhteistyötä toiminnan vaikuttavuudesta toivottiin.

Sata laulua Suomesta ja suomalaisuudesta

Sata laulua -ohjelma oli toinen vaikuttamisosion hankkeista. Hankkeella haluttiin vahvistaa yläkoululaisten yhteistä ymmärrystä ja kokemusta Suomesta ja suomalaisuudesta sekä edistää yhteisöllisyyttä, itsenäistymistä ja välittämisen kulttuuria sekä monikulttuurisuutta. Toiminnan tähtäin oli vuodessa 2017, jolloin hanke toi ohjelmaan toiminnallisuutta ja näkyvyyttä Suomen itsenäisyyden juhluvuonna. Ohjelma pääsi mukaan viralliseen Suomi 100 -ohjelmistoon, mikä toi sille valtakunnallista näkyvyyttä Suomi 100 -yhteyksien ja viestinnän kautta.

Sata laulua Suomesta ja suomalaisuudesta -materiaali opetuskäyttöön koottiin ja toteutettiin vuosien 2015–2016 aikana. Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy toimitti ja tuotti oppimateriaalin ja oppilaan kirjan sekä vastasi oppilaan kirjan painosta ja jakelusta. Aineiston markkinoinnista kouluille vastasi myös pääasiassa Lasten Keskus ja Kirjapaja/Edukustannus. Itla toimi verkostomaisessa yhteistyössä hankkeen koordinoijana ja vetäjänä ja on aineiston julkaisija. Itla koordinoi myös Sata laulua -teemalla toteutettuja tapahtumia ja markkinoi aineistoa omissa kanavissaan. Lauluston kokoamisessa asiantuntijatahona toimi Konserttikeskus. Suomen rehtorit ry taas toimi hankkeen asiantuntija- ja yhteystahona kouluihin. Hankkeen yhteistyöryhmässä oli myös monia muita yhteistyökumppaneita, kuten Vanhempainliitto, Hem och Skolan, Linnanmäki, Lions-liitto ja Suomen musiikinopettajat ry.

Sähköinen materiaali *Sata laulua Suomesta ja suomalaisuudesta* julkaistiin 2017 tammi-kuussa, ja yläkoulut saivat sen käyttöönsä opetuksen tueksi ja itsenäisyyden juhlien valmistelunsa. Sähköinen oppimateriaali sisältää sadan laulun sanat ja nuotit, tarinoita Suomesta ja suomalaisuudesta sekä leikki-, tanssi-, liikunta- ja muita toteutusohjeita ja muuta

lisämateriaalia. Materiaaliin haluttiin sisällyttää myös sovitusta ja sanoitusta, jotka soveltuisivat esimerkiksi kuorojen käyttöön. Mukana aineistossa on Jussi Chydeniuksen tilaustyönä uudelleen säveltämä Aleksis Kiven runo Suomenmaa. Suomenkielisessä versiossa rekisteröityneitä käyttäjiä on 1754 ja ruotsinkielisessä 231 (12.2.2018). Sähköinen materiaali on käytössä vielä kevätlukukauden 2018.

Syksyllä 2017 julkaistiin yläkoulujen oppilaille lahjaksi tarkoitettu kirja *Satunmaa vai Paratiisi. Lauluja Suomesta*. Kirja julkaistiin myös ruotsiksi: *Sagoland eller Paradis. Sångar från och om Finland*. Kirjoja painettiin 175 000 kappaletta ja toimitettiin kaikkiin Suomen yläkouluihin oppilaille jaettavaksi.

Hankkeessa julkaistiin myös kolme artistivideota, *rumpali Siiri Partanen – Ennakkoluulot eivät ole mitään pysäyttämään ketään!*, *Dan "Uniikki" Tolppanen – Tehdään enemmän asioita yhdessä ja otetaan muut huomioon!* sekä *Humorgruppen KAJ – Musiken bygger broar*. Videoiden tarkoituksena oli tukea monikulttuurisuutta ja ennakkoluulottomuutta sekä kannustaa nuoria tavoittelemaan omia unelmiaan. YouTubeissa julkaistuja artistivideoita on katsottu yhteensä 1790 kertaa (Humorgruppen KAJ 1 062 näyttökertaa, Dan "Uniikki" Tolppanen 53 näyttökertaa, rumpali Siiri Partanen 675 näyttökertaa 15.2.2018).

Kirjapaja julkaisi 2017 kirjan *100 laulua Suomesta*, joka sisältää Sata laulua -aineiston kaikki kappaleet. Teos on Kirjapajan myyntiartikkeli, jonka myynnistä Itlalle maksetaan provisio.

Sata laulua -hankkeen tapahtumat

Sähköisen materiaalin julkaisemisen jälkeen keväällä 2017 järjestettiin Kouluskaba, johon yläkoululaiset saivat osallistua musiikkivideolla. Kilpailun tavoitteena oli kannustaa kouluja käyttämään Sata laulua -aineistoa. Kisan voittaja, Kruununhaan yläasteen luokka 8F kappaleella Levoton Tuhkimo, julkistettiin 24.4. ja voittajavideo julkaistiin Itlan Youtube-kanavalla. Videota on katsottu 653 kertaa (15.2.2018).

Kesällä 2017 Linnanmäellä järjestettiin kolme Sata laulua -yhteislaulutilaisuutta. Tilaisuuksien vetäjänä toimi laulaja Veli-Pekka Väisänen. Tilaisuuksien yhteydessä esitettiin Itlan artistivideoita sekä Lasten Suomi sata vuotta -filmi. Elokuussa Suomenmaa-kappale esitettiin kuoronjohtaja Marjukka Riihimäen johtamana Tuomiokirkon portailla Kuorojen kierros -tapahtumassa. Eduskuntatalon peruskorjaus valmistui eduskunnan syysistuntokauden avajaisiin 5.9., joissa Kruununhaan yläasteen musiikkiluokkien kuoro esiintyi yhdessä Grex Musicus ja Laulusta voimaa! -kuorojen kanssa. Kuorokokoonpanoa johtivat musiikin lehtori Timo Pihkanen ja musiikkineuvos Marjukka Riihimäki.

Oppilaan kirjan julkaisutilaisuus pidettiin 13.9.2017 Lastensuojelun Keskusliiton tiloissa. Sata laulua -ohjelma oli mukana myös Vanhusten viikolla lokakuussa järjestetyssä Yhdessä ilman ikärajaa -kampanjassa, jossa järjestettiin sukupolvia yhdistäviä tapahtumia. Itsenäisyyspäivän aattona Mannerheimin Lastensuojeluliitto, lapsiasiavaltuutettu ja Suomi 100 -organisaatio järjestivät lasten itsenäisyyspäivän juhlan Säätöytalolla. Itla osallistui lahjoittamalla osallistujille laulukirjat.

Palaute

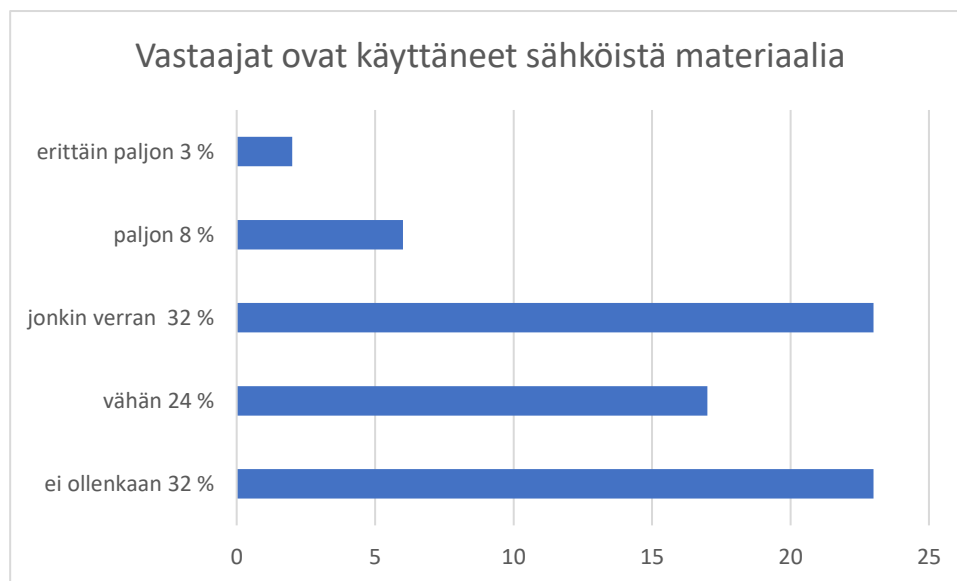
Sata laulua -osaohjelmaa koskeviin kysymyksiin satavuotisohjelman kyselyssä vastasi neljä osallistujaa. Avoimessa palautteessa kommentoitiin, että ”hanke oli näkyvä koulumaailmassa ja se kosketi kaikkia yläkouluikäisiä, joten sen vaikuttavuus oli suuri. Se edisti hienosti myös suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuuden asiaa.” Todettiin myös, että ”On liian aikaista arvioida hankkeen lopullista merkitystä ja vaikutusta. Uskon kuitenkin, että se lisää yhteislaulua ja laulamista sekä suomalaisen lauluohjelmiston tuntemista.”

Koska vastaajien määrä oli niin vähäinen ja Itlan panostus aineistoon merkittävä, tehtiin tammi-helmikuussa 2018 erillinen kysely musiikin ja äidinkielen opettajille. Siihen tuli 71 vastausta.

Sata laulua -kyselyn tulokset

Kyselyssä oli kymmenen kysymystä, joilla pyydettiin palautetta sähköisestä materiaalista ja sen käytöstä sekä oppilaan kirjasta. Lisäksi kysyttiin Kouluskabaan osallistumisesta ja artistivideoiden hyödyntämisestä.

Vastaajista sähköistä materiaali oli käyttänyt *jonkin verran* 32 % ja *paljon* 8 %. Vastaajista 32 % ei ollut käyttänyt materiaalia lainkaan. On todennäköistä, että äidinkielen opettajien joukossa on enemmän niitä vastaajia, jotka eivät ole käyttäneet materiaalia lainkaan.

Kysymykseen *Miten olet käyttänyt sähköistä materiaalia?* saatiin 55 vastausta. Vastaajat olivat käyttäneet materiaalia joko yleisesti vinkkien ja tehtävien etsimiseen (8), erityisesti musiikkiin liittyen (30), monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin (MOK) (3) ja äidinkielen aineistona (2). Vastaajista 12 ei ollut käyttänyt mitenkään tai jättänyt vastauksen tyhjäksi.

Musiikin opetuksessa laulujen sanojen ja nuottien lisäksi aineistoa on käytetty laulujen taustoitamiseen sekä tehty materiaalissa olevia tehtäviä. Aineistoa on käytetty yhteislaulussa

sekä lyriikka-analyysien inspiraationa. Ahkerimmat ovat käyttäneet aineistoa ”viikoittain eri luokka-asteilla edelleen tämän lukuvuoden loppuun saakka.” He ovat laulaneet sivuston lauluja ja sivuston artisteihin/lauluntekijöihin liittyen on tehty kirjallisia töitä. Vastauksien mukaan aineistoa on käytetty Suomi 100 -ohjelmassa ja itsenäisyyspäivän juhlallisuuksissa.

Monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin on otettu ideoita ja käytetty materiaaleja. Yksi vastaajista kertoo, että koko koulun yksipäiväinen monialainen oppimiskokonaisuus tehtiin materiaalin turvin niin että jokainen opettaja suunnitteli ryhmällensä sopivaksi katsomansa sisällön.

Sata laulua -ohjelman oheisohjelma Kouluskaba ja artistivideot olivat vastaajille melko tuntemattomia. Vain yhden vastaajan koulusta oli osallistuttu Kouluskabaan ja kolme oli käyttänyt artistivideoita ”motivoimaan ja välipalaksi” sekä ”ryhmätöissä”.

61 vastaajasta 30 oli käyttänyt materiaalia ilmiöoppimisessa tai oppiaineiden välisessä yhteistyössä. Kuten edellisenkin kysymyksen vastauksissa, tekstejä on käytetty äidinkielen tunneilla. Kuvaamataidossa on katsottu aiheeseen liittyviä kuvia. Lisäksi aineistoa on käytetty musiikin ja toisen oppiaineen yhteistyöhön draaman keinoin.

Alla esimerkkejä vastauksista kysymykseen Oletko hyödyntänyt Sata laulua -aineistoa ilmiöoppimisessa tai oppiaineiden välisessä yhteistyössä? Miten?

”Yhteislaulutilaisuus on järjestetty osaksi Suomi 100 -teemaviikkoa ja koulun musiikkiin on löytynyt laulu.”

”Kyllä, Suomi100-aiheisessa MOK:ssa. Oppilaat tekivät aiheesta videoita, ja esimerkiksi saimme ideoita materiaalistanne. Itsenäisyysjuhlaan otimme myös runon materiaalistanne.”

”Helsinki-Shangri La -kappaleen kohdalla pohdittiin oman elämän/koulun/yhteiskunnan epäkohtia ja tehtiin omia säkeistöjä, jotka esitettiin koulun itsenäisyyspäiväjuhlassa.”

”Koulun Suomi-100 mok-viikolla hyödynnettiin kirjaa, kun tehtiin vuosikymmentäin teemapäiviä.”

27 vastaajaa ei ollut käyttänyt materiaalia ja neljä vastaajaa kertoi, että ei vielä ole käyttänyt materiaalia, mutta käyttää myöhemmin.

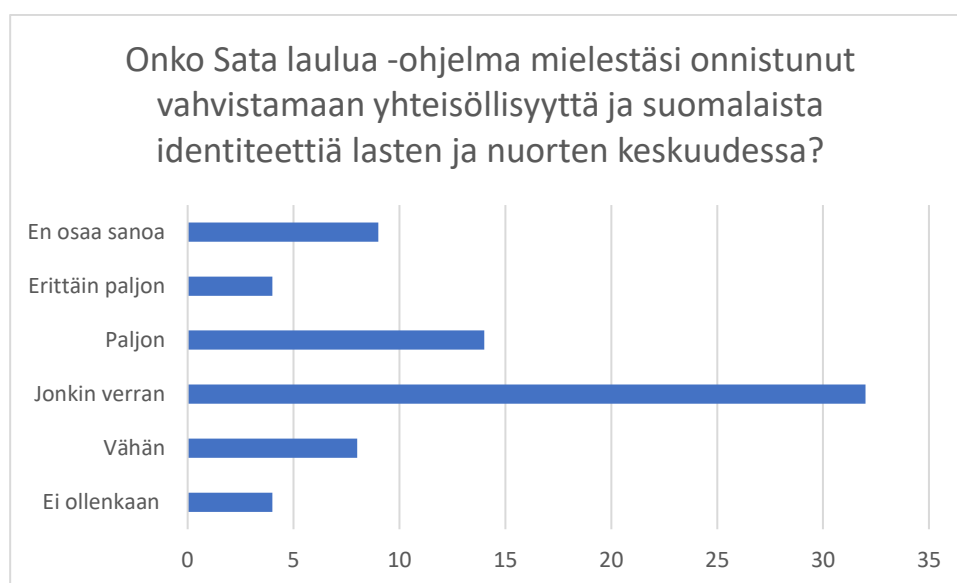
Kysymys *Mikä oli Sata laulua -ohjelman tärkein anti?* kirvoitti yhteensä 62 vastausta. 11 vastaajan mielestä oppilaan kirja oli tärkeintä. ” Se, että yläkoululaiset huomioitiin näin omalla kirjalla. Monelle se on ainoa oma musiikin kirja. Ja he olivat huomionosoituksesta hyvin ”otettuja”. ” Kouluihin lähetetty kirja oli huippu, ja tullaan varmasti hyödyntämään myös jatkossa”. ”Laulukirja, joka on laadukas ja oppilaitten arvostama, sopiva sekoitus vanhaa ja uutta ”.

Ohjelman tärkeimpänä antina muut (49 vastaajaa) pitivät itse aineistoa, sitä että suomalaisia lauluja ja oheismateriaalia sekä taustoitusta oli koottu yhteen pakettiin ja annettu opetus- käyttöön. Aineistoa pidettiin hyvin koottuna katsauksena suomalaisiin lauluihin ja kulttuuriin

yleisemminkin. Opettajat saivat hyvää lisämateriaalia ja ideoita opetukseen: ”yhdessä paikassa monipuolinen ohjelmisto”. Yhteisen lauluperinteen ja yhteislaulun elinvoimaisena pitämistä pidettiin tärkeänä. Materiaali ”sivistää oppilaita suomalaisesta musiikista” ja on ”Hyvä läpileikkaus suomalaiseen musiikkiin niin ajallisesti kuin tyyllillisestikin”. ”Ideana kiva. Mukava kokoelma lauluja ja joukossa helmiä esim. romanilaulu.”

Aineistosta on laulettu, soitettu, luettu ja näytelty, mutta tärkeää on ollut myös analysoida mitä suomalaiset laulut meistä kertovat ja mistä ne tulevat: ”Kävin oppilaiden kanssa lauluja läpi. Muutamia soitettiin ja laulettiin, mutta ennen kaikkea pohdittiin miksi ne olivat valittu näiden sadan joukkoon”.

Sata laulua -ohjelman tavoitteena oli vahvistaa yhteisöllisyyttä ja suomalaista identiteettiä lasten ja nuorten keskuudessa. Vastaajista suurimman osan mielestä tässä tavoitteessa onnistuttiin hyvin tai jonkin verran.

Omaa tai oppilailta ja oppilaiden lähipiiriltä kuultua palautetta oppilaan kirjasta kyselyssä antoi 55 vastaajaa, esimerkiksi näin:

”Kiva kirja. Saaks nää oikeesti omaks?”

”Täällä on tooooooosi vanhoja biisejä. Mun mummokin on vetäny näitä.”

Useammassa palautteessa pidettiin tärkeänä saada oma laulukirja, koska kouluissa ei enää anneta oppikirjoja. Materiaali oli samasta syystä myös opettajille tärkeä. ”Kirja oli erittäin tervetullut varsinkin kun uusia musiikin oppikirjoja ei ole julkaistu aikoihin.” ”Vietimme seisokien kanssa useammankin tunnin vain laulaen toivekappaleita kirjasta. Yleensä ei yläkouluissa pelkät laulutunnit näin kovasti innosta.”

Suurin osa vastauksista koski aineiston käyttöä koulussa ja tavoite sukupolvia yhdistävästä toiminnasta ei juurikaan näistä vastauksista tullut esille. Muutama poikkeus kuitenkin löytyi: ”Omien lasteni kanssa lauloin niitä. Vanhein tyttäreni lauloi siitä pari tuttua laulua papalle teho-osastolla”.

Pääasiassa kirjaa pidettiin hyvin toteutettuna. Joitakin vastaajia kirjan ”erikoinen valikoima” ei miellyttänyt ja joitakin kappaleita ei pidetty nuorten laulukirjaan sopivina (Poika saunoo). Sävellajeja pidettiin paikoin korkeina ja sitäkin mieltä oltiin, että kirja olisi ollut hyödyllisempi alakoululaisille: ”Omasta mielestäni kirjan jakaminen alakoulun oppilaille olisi ollut hyödyllisempää, yläkoulussa suurimmalla osalla oppilaista ei ole musiikkia 7lk:n jälkeen ollenkaan, jolloin kirjan jakamisen jälkeen sillä ei juurikaan ollut käyttöä. Tuskin myöskään kukaan 8-9lk:n oppilas käytti kirjaa oma-aloitteisesti.”

Oppilaan kirjaa oli käytetty 55 vastaajan koulussa.

Avointa palautetta kertyi 45 ja se oli pääasiassa myönteistä. Kiitettiin hyvää paketista ja satsauksesta. ”Kirja oli ihana yllätys! Myös ruotsinkieliset laulut upposivat tällaisen materiaalin mukana helpommin.”

Eräs vastaaja harmitteli, että aineistoa ei voi käyttää kevään 2018 jälkeen. Todettiin myös, että vuosi 2017 oli pullollaan Suomi 100 -ohjelmaa, jolloin ”Enää ei jaksanut kaikkeen panostaa”. Palautteessa tuli esille myös muutamia tapauksia, joissa koulu ei ollut saanut oppilaan kirjoja. Asiaa selvittää Lasten Keskus ja Kirjapaja.

Parhaissa tapauksissa aineistoa ja kirjaa on käytetty monipuolisesti ja useissa eri yhteyksissä: ”Meidän koulussa laulukirjat olivat kovassa käytössä. Musiikin ryhmä harjoitteli säestämään kymmenkunta kappaletta laulukirjasta, ja laulatti välituntisin oppilaita musiikinluokassa. Koulun suomi100 juhlan jälkeen järjestimme yhteislaulutilaisuuden salissa, jossa sama bändi laulatti koko koulua. Koska joskus yläkoululaisia on vaikea saada laulamaan, sovimme että parhaiten ja reippaiten laulavat luokat palkitaan. Yhteislaulutapahtumasta tuli aivan uskomaton kokemus, jokaisella oli oma laulukirja mukana ja kaikki lauloivat tosi hienosti. Tunnelma oli katossa ja sekä opet että oppilaat todella iloisia laulamista ja hyvästä hengestä. Tämä jos joku ruokki koulumme yhteisöllisyyttä. Kiitos siitä!”

Lasten Suomi sata vuotta

Lasten Suomi sata vuotta -dokumenttifilmi lapsuuden historiasta Suomessa visualisoi lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoritietoja lapsiasiavaltuutetun vuosikirjan 2014:4 pohjalta. Vuosikirjassa lapsuuden tilaa on avattu kuuden ulottuvuuden kautta, jotka perustuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen: 1) materiaallinen elintaso, 2) kasvuympäristön turvallisuus, 3) terveys, 4) koulu ja oppiminen, 5) perhe, vapaa-aika ja osallisuus sekä 6) valtion ja kuntien tarjoama tuki ja suojelu. Käsikirjoitus laadittiin vuoden 2015 aikana ja filmi valmistui suomeksi ja ruotsiksi vuoden 2016 aikana. Käsikirjoitus on Maria Kaisa Aulan sekä Meeri Ylä-

Tuuhoson käsialaa ja se soveltuu esim. keskustelutilaisuuksien tai vanhempainiltojen käyttöön. Filmi löytyy ohjelman yhteiseltä YouTube-kanavalta.

Filmiä esitettiin useissa tilaisuuksissa 2017, kuten Educa-messuilla, Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä ja lapsen oikeuksien päivän seminaarissa Hämeenlinnassa. Filmi on otettu osaksi Ylen ohjelmistossa ja sitä esitettiin Ylen kanavilla joulukuussa 2017 yhteensä kuusi kertaa. Filmi on myös nähtävissä Yle Areenassa, jossa suomenkielistä filmiä on katsottu 3804 kertaa ja ruotsinkielistä 208 kertaa (15.2.2018).

Elokuva oli katsottavissa myös Kunta.tv-sivulla marras-joulukuussa 2017.

Ylellä on filmin esitysoikeudet vuoden 2022 loppuun. Filmi jää toistaiseksi myös Itlan YouTube-kanavalle. YouTube-kanavalta suomenkielistä filmiä on katsottu 4176 kertaa ja ruotsinkielistä 830 kertaa (15.2.2018).

Palaute

Lasten Suomi sata vuotta filmi valotti vastaajien (4) mielestä lapsuuden kaarta erittäin hyvin ja sitä oli käytetty työn tukena esim. keskustelutilaisuuksissa. Vastaajat myös kokivat, että tunteita herättävä filmi auttaa erittäin hyvin näkemään miten lasten, nuorten ja perheiden hyväksi tehdyillä päätöksillä voidaan vaikuttaa tulevaisuuteen.

Kestävä kehitys satavuotisohjelmassa

Kestävä kehitys oli mukana satavuotisohjelman neljässä teemassa, joiden pohjalta osaohjelmia suunniteltiin ohjelman alkuvaiheessa. Kestävän kehityksen teemasta ei syntynyt omaa osaohjelmaa, mutta Itla toimi yhdessä Lastensuojelun Keskusliiton kanssa koollekutsujana verkostolle, jonka tavoitteena oli pohtia ilmastonmuutoksen lapsivaikutuksia. Verkosto järjesti 21.1.2015 pyöreänpöydänkeskustelun aiheesta. Osallistujina oli sekä tutkimus- että järjestötahoja. Alustuksen piti Mikael Hildén Suomen ympäristökeskuksesta. Aiheena oli pohtia ja viedä eteenpäin, miten myös muiden kuin ympäristötoimiolla toimivien tulisi vastata Kansalliseen ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelmaan 2022 sekä kestävä kehityksen toimikunnan uuteen strategiaan.

Keskustelun tuloksena keväällä 2015 syntyi yhteinen kannanotto, jossa aikuisia haastettiin kantamaan vastuuta tulevien sukupolvien edellytyksistä elää ja varttua maailmassa joka ei ole tarvelty. Vuoden 2016 lopulla Itla liittyi ideoimaan YK-nuorten ja Hämeenlinnan kaupungin kanssa kestävä kehityksen julistusta.

YK-nuorten kanssa laadittiin kestävä kehityksen julistus. Julistuksessa esitellään nuorten omia sitoumuksia kestävä kehityksen puolesta ja haastetaan päättäjät kantamaan vastuuta siitä, että jätämme terveen ja kestävä yhteiskunnan myös lapsillemme. Julistuksen tavoitteena on välittää viestiä siitä, että jokainen voi pienillä konkreettisilla teoilla kantaa kortensa

kekoon kestävämmän tulevaisuuden puolesta. Kun kestävä kehityksen periaatteisiin sitoutuvat yksityishenkilöiden lisäksi myös kunnat ja valtiot, vaikutukset kertautuvat ja voimme nähdä konkreettisia muutoksia parempaan. YK-nuoret keräsivät sitoumuksia työpajoissa mm. Hämeenlinnan Kaupunkijamboreessa 31.7.–3.8.2017.

Vuosi 2017 oli paitsi Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlavuosi myös Suomen YK-nuorten 50-vuotisjuhlavuosi. Juhlavuosien kunniaksi kestävä kehityksen julistus vietettiin Suomen YK-suurlähetystöön New Yorkiin. Julistus luovutettiin suurlähettiläs Kai Sauerille juuri ennen YK-viikkoa, 13.–18.9.2017 toteutetulla matkalla. Tervehdyksen luovutti kahden nuoren ja kahden Hämeenlinnan kaupungin edustajan muodostama delegaatio. Iltä oli organisointitukena rahoituksen hakemisessa ja tiedottamisessa. TH Globaalin kestävä kehityksen säätiö tuki matkaa New Yorkiin.

Julistuksesta tehtiin myös video, joka on katsottavissa mm. Iltan Youtube-kanavalla.

Satavuotishjelman tapahtumat

Lapset, nuoret ja perheet satavuotiaassa Suomessa -ohjelma oli viiden vuoden aikana mukana lukuisissa tapahtumissa, seminaareissa ja tilaisuuksissa.

Iltan järjesti kolme omaa seminaaria satavuotishjelman puitteissa, kick off -tapahtuman eduskunnassa 2013, väliseminaarin 2015 ja loppuseminaarin 16.1.2018 Helsingissä. Väliseminaari järjestettiin ohjelman tiedonvaihdon ja suuntaviivojen tueksi. Loppuseminaarissa esiteltiin ohjelman keskeisiä tuloksia ja suunnattiin katsetta tulevaisuuteen esittelemällä Kasvun tuki -hankkeen työtä ja Iltan tulevan toiminnan suuntaviivoja. Päätösseminaarin pääpuhujana oli johtaja Terje Christiansen Nasjonalt Utviklingscenter för barn och unge – NUBU -keskuksesta. Hän puhui erityisesti menetelmien varhaisen tuen menetelmien implementoinnista: Implementation of Early Support to Families at Risk - Norwegian experiences.

Iltä oli kahteen kertaan esillä SuomiAreenassa Porissa, missä tavoitettiin ammattilaisten lisäksi hyvin myös päättäjiä ja suurta yleisöä. Kesällä 2015 suunniteltiin yhteistyössä THL:n Satalasissa -tutkijoiden, Suomen Kasperin/Voikukkia -hankkeen sekä Ensi ja turvakotienliiton ja Lastensuojelun Keskusliiton Emma&Elias-ohjelman kanssa ohjelma ”Yksin ei tarvitse pärjätä”. Ohjelmassa oli näytelmä lapsensa huoltajuuden menettäneestä Helmistä, jota seurasi paneelikeskustelu. Paneelikeskustelun juonsi Anne Flinkkilä.

Toisen kerran SuomiAreenaan osallistuttiin 2017. Iltalla oli sessio Lastensuojelun Keskusliiton ja Ensi- ja turvakotien liiton kanssa aiheesta Jatkuuko suomalaisen lapsuuden menestystarina?. Tilaisuudessa käytiin keskustelua lapsuutta eriarvoistavista tekijöistä sekä haastettiin keskustelijoita pohtimaan miten niitä voitaisiin muuttaa lapsille myönteisempään suuntaan. Tilaisuudessa keskustelivat poliittiset päättäjät, kokemusasiantuntijat ja tutkijat. Keskustelua rytmittivät otteet Lasten Suomi sata vuotta -filmistä ja sen juonsi Heidi Finnilä.

Lapsen oikeuksien päivänä 2017 järjestettiin Suomi 100 -teemalla Hämeenlinnassa seminaari *Seuraavat 100 vuotta – Lapsuuden tulevaisuus Suomessa! Jatkuuko menestystarina?*

Seminaari keräsi paikalle sekä päättäjiä että ammattilaisia pohtimaan lapsuuden seuraavaa vuosisataa ja juhlistamaan itsenäisyyden satavuotisjuhlaa. Tapahtuma järjestettiin yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin, Emma&Elias-ohjelman sekä Lastensuojelun Keskusliiton kanssa. Seminaarin sisällöt käsittelivät monitahoisesti lapsuuden historiaa Suomessa, nykypäivän tilannetta lapsi- ja perhetyön parissa sekä uusia avauksia kohti suomalaisen lapsuuden ja nuoruuden tulevaisuutta. Seminaaripäivän päätteeksi oli juhlakonsertti, jossa kuultiin Anssi Tikanmäen teos Maisemakuvia Suomesta.

Hämeenlinnan kaupunki on kutsunut maaliskuussa 2018 koolle työryhmän keskustelemaan vastaavan seminaarin järjestämisestä vuosittain. Itla on yhteistyökumppanina suunnittelussa ja on kiinnostunut kehittämään lapsen oikeuksien päivän seminaarista vuotuisen foorumin lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevien, päättäjien, tutkijoiden ja kansalaisten kohtaamiseksi.

Yllä mainittujen tapahtumien lisäksi osaohjelmien tutkijat ja asiantuntijat osallistuivat moniin oman alueensa tilaisuuksiin, kuten Päihdepäiville, Valtakunnallisille lastensuojelupäiville, Alkon Et ole yksin -vastuullisuusseminaariin sekä LAPE-ohjelman seminaareihin.

Viestintä ja näkyvyys

Lapset, nuoret ja perheet satavuotiaassa Suomessa -ohjelma tiedotti toiminnasta Itlan verkkosivun kautta ja vuonna 2016 perustetuilla sosiaalisen median kanavilla (Facebook, Twitter, YouTube). Kanavien kautta ohjelman tutkimusosioissa valmistuneet työvälitteet, koosteet ja kannanotot on mahdollista tuoda laajasti esille paitsi päätöksentekijöiden ja ammattilaisten suuntaan myös suuren yleisön nähtäväksi.

Medianäkyvyyteen on erityisesti panostettu Sata lasissa - varttuminen suomalaisessa alkoholikulttuurissa -hankkeessa, jossa aiheita on tarjottu niin sosiaaliseen kuin perinteiseen mediaan loppuvuodesta 2016 *Sukupolvien sillat – kasvamisen karikot* kirjan ilmestyttyä. Kirja saikin hyvin julkisuutta eri medioissa.

Itlan blogipalstalla on julkaistu tekstejä vuoden aikana satavuotiohjelman aiheista. Sata lasissa -tutkijat julkaisivat blogitekstejä THL:n sivuilla, jotka linkitettiin myös osaksi Itlan sivua.

Vuoden 2016 aikana Itlan kokonaisohjelma hyväksyttiin mukaan valtakunnalliseen Suomi 100 -projektiin. Itlan oli mukana valtakunnallisessa ohjelmassa Lapset, nuoret ja perheet satavuotiaassa Suomessa -kokonaisohjelman sekä Sata laulua Suomesta ja suomalaisuudesta -hankkeen osalta. Ohjelma sai käyttää virallista Suomi 100 -logoa ja ohjelmalla oli esittely Suomi 100 -verkkosivulla. Sata laulua -ohjelma oli esillä myös esimerkiksi kouluille suunnatussa juhlavuoden ohjelmalehtisessä.

Sata laulua -hanke sai runsaasti näkyvyyttä erityisesti oppilaan kirjan julkaisemisen yhteydessä. Sekä valtakunnalliset että alueellisesta lehdet julkaisivat jutun oppilaan kirjasta ja esimerkiksi Ylen Kantapöytä-radio-ohjelmassa haastateltiin Reijo Karvosta

Konserttikeskuksesta, joka kertoi materiaalin kokoamisesta sekä musiikin lehtori Timo Pihkasta. Lisäksi Kruununhaan yläasteen musiikkiluokkien kuoro esiintyi ohjelmassa.

Kasvun tuki

Kesäkuussa 2017 avautuivat Kasvun tuen uudet nettisivut sekä sosiaalisen median kanavat Facebookissa ja Twitterissä. Kasvun tuki -sivustolla on vierailut viikoittain noin 400–600 kävijää. Kasvun tuki -sivulla on myös blogipalsta, jolla julkaistiin vuoden 2017 aikana seitsemän blogikirjoitusta mm. vanhemmuuden tuesta, arviointityöstä pohjoismaisessa verkostossa sekä LAPE-yhteistyöstä.

Eduskunnan juhlapäätös

Eduskunta juhlisti Suomen itsenäisyyden satavuotisuutta lasten hyvinvointia ja yhdenvertaista kehitystä tukevalla juhlapäätöksellä.

Päätöstä valmistellut Suomi 100 -työryhmä koostui eduskuntaryhmien edustajista ja kuuli eri tahoja ja asiantuntijoita ennen päätöstä. Juhlapäätös kohdistettiin Itlalle, koska Itlalla katsottiin olevan ”erinomaiset valmiudet laajaa vaikuttavuutta omaavaan lapsien ja lapsiperheiden elinoloja parantavaan ja tukevaan toimintaan”. Juhlapäätös muodostui korkeintaan 50 miljoonan euron osakelahjoituksesta sekä säätiön hallintorakenteiden uudistamisesta. Tässä yhteydessä säätiön sääntöjä muutettiin ja nimi muutettiin muotoon Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö.

Ehdotuksen pääoman myöntämisestä Itlalle teki alun perin dosentti Mirjam Kalland. Kallandin ehdotus oli perustaa yksikkö ”jonka tehtävä on arvioida ja ylläpitää tietoa vaikuttavista, lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistävästä menetelmästä sekä koordinoita koulutusta ja menetelmien käyttöönottoon liittyvää tukea”. Tarkoituksenmukaisempaa olisi hyödyntää jo olemassa olevaa rakennetta, kuten Suomen 70-vuotisjuhluvuotena perustettua Itlaa. Kalland on ollut mukana Itlan satavuotisohjelman ohjausryhmässä.

Ehdotuksen jälkeen Itlan edustajat kutsuttiin kuultavaksi eduskuntaan. Itlan hallitus ja erityisesti satavuotisohjelman vaikuttamisryhmä tekivät paljon valmistelutyötä taustoittamalla Itlan toimintaa eduskunnalle ja mm. kirjoittamalla Helsingin Sanomien mielipidepalstalle.

Lakialoitteessa laiksi Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön valtuuskunnan asettamisesta todetaan säätiön tarkoituksensa toteuttamiseksi arvioivan ja julkaisevan tutkimuksia ja selvityksiä sekä selvittävän tutkitusti parhaita käytäntöjä sekä edistävän niiden käyttöä ja hyödyntämistä. Tavoitteena on suunnata palveluiden kehittämistä tieteelliseen näyttöön perustuviksi ja sitä kautta vaikuttavammiksi.

Eduskunta kokoontui juhlaistuntoon 5.12.2017 ja hyväksyi lain Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön valtuuskunnan asettamisesta ja säätiön pääomittamisesta (1004/2017). Elinkeinoministeri Mika Lintilä luovutti osakepääoman Itlalle 4.1.2018 järjestetyssä tiedotustilaisuudessa valtioneuvoston kansliassa. Pääoma myönnettiin Neste Oyj:n osakkeina. Eduskunta valitsi 23.2.2018 pidetyssä täysistunnossa valtuuskunnan, joka puolestaan nimittää Itlalle uuden hallituksen.

Tutkitusti vaikuttava tieto sekä sen jalostaminen ja edelleen levittäminen olivat pohjana eduskunnan päätökselle. Tähän myös Itlan tuleva toiminta painottuu.

Yhteenveto

Lapset, nuoret ja perheet satavuotiaassa Suomessa on ollut Itlan tähänastisen toiminnan mittavin ohjelma. Ohjelma perustettiin vaiheessa, jossa Itlan toiminta oli vedenjakajalla. Onnistuessaan ohjelma toisi mahdollisuuksia lisärahoitukseen ja toiminnan jatkamiseen. Toisena vaihtoehtona oli itsenäisen säätiön toiminnan lakkauttaminen ja mahdollisesti sulautuminen suurempaan säätiöön.

Ohjelma pohjatyö oli vankkaa ja valitut teemat vastasivat tämänhetkisiä yhteiskunnallisia tarpeita. Teemat muotoituivat lopullisiksi osaohjelmiksi yhteistyökumppaneiden kanssa neuvotellen, mutta myös saatu rahoitus muovasi osaohjelmia ja niiden painotuksia.

Satavuotisohjelman vaikuttamisosioiden tavoitteena oli tuoda esille lasten, nuorten ja perheiden asiaa satavuotiaassa Suomessa. Vaikuttamisosion Sata laulua -hanke oli suunnattu yläkouluille, mutta se tuli myös suuren yleisön tietoisuuteen erityisesti Suomi 100 -yhteistyön ja oppilaan kirjan laajan levikin kautta. Lasten Suomi sata vuotta -filmi esitettiin useissa ammattilaisille suunnatuissa tilaisuuksissa, mutta myös se tavoitti yleisöä laajasti Ylen televisi- ja verkkolevityksen ansiosta. Oppilaitoksissa elokuvaa on katsottu opetustarkoituksessa.

Tutkimusosion tarkoituksena oli tutkitun tiedon pohjalta tuottaa työkaluja päättäjien ja ammattilaisten käyttöön. Tässä onnistuttiin jokaisen ohjelman kohdalla. Sata lasissa -ohjelma tuotti tieteellisten artikkeleiden lisäksi suuremmalle yleisölle suunnatun kirjan sekä videoita ja manuaaleja ammattilaisten käyttöön. Sata investointia -hankkeessa syntyi lapsibudjetoinnin iltakoulu -malli ja ohjeistus sen toteuttamiseen. Näillä materiaaleilla lisättiin tietoa erityisesti alkoholiin liittyvästä vuorovaikutuksesta, päihdeperheissä kasvaneiden kokemuksista sekä maahanmuuttajien kokemuksista suomalaisesta alkoholikulttuurista. Sata investointia -materiaali oli ajankohtaista ohjelman aikana ja sen jälkeen käydyssä keskustelussa lapsibudjetoinnista ja lapsivaikutusten arvioinnista. Monessa kunnassa pohditaan toteutusta ja kokemukset ja mallit on otettu kiinnostuneena vastaan.

Yhteistyössä Suomen Mielenterveysseuran kanssa toteutettu Sata kohtaamista -hanke on ollut eniten Itlan ”omissa käsissä” ja se jatkuu muiden osioiden päättyessä LAPE-rahoituksella ja myöhemmin todennäköisesti Itlan omana toimintana.

Itla on onnistunut satavuotisohjelmalla tuottamaan vipuvaikutusta osahankkeiden teemoissa ja osoittamaan toimivansa tehokkaasti ja vaikuttavasti lasten, nuorten ja perheiden asioiden parissa tuottaen myös kentän tarvitsemää tietoa. Ohjelman myötä säätiö on tämentänyt paikkaansa tiedon tuottajana, jalostajana ja eri toiminta-alueiden ja sektoreiden yhdistäjänä.

Ohjelmassa syntyi välineitä painopisteen siirtämiseen korjaavista toimista ennaltaehkäisyyn. Tuotettu tieto antaa tukea ja selkänöjaa päätöksentekoon ja edistää järkevää resurssien käyttöä. Ohjelman henkilöresurssit olivat vaatimattomat, mutta verkostoyhteistyössä ja kumppanuuksissa tavoitteet saavutettiin ja kyettiin tuottamaan vaikuttavaa tulosta.

Kasvun tuki -työ oli kokonaan uuden toiminnan rakentamista, mikä erosi muista hankkeista. Se sai LAPE-ohjelman rahoituksella mahdollisuuden kehittää psykososiaalisten menetelmien

arviointia, levittämistä ja implementointia edelleen. Onnistuneen kokonaisuohjelman lisäksi etenkin Kasvun tuen vaikuttava työ johti lopulta siihen, että eduskunta myönsi satavuotisjuhlapääätöksellä Itlalle 50 miljoonan euron pääoman. Kasvun tuen työ ja tietopohja toimii jatkossa Itlan toiminnan pohjana.

Avoin palaute ohjelmalle

Palautekyselyn lopussa sai esittää ruusuja tai risuja Itlalle sekä satavuotisohjelmasta että muusta toiminnasta. Vastauksia tuli yhteensä 32. Yleisellä tasolla kiitettiin arvokkaasta ja tärkeästä työstä ja toivottiin menestystä myös jatkoon. Eräissä vastauksessa todettiin, että ”Itilaa tarvitaan jatkossakin tutkimuksien julkistajana, yhteisöjen keskusteluttamisessa ja lasten aseman nostossa.” Yhteistyön laajentamista eri toimijoiden kanssa toivottiin niin että ”hyvä pääsee jakoon”. Uusien resurssien myötä työn nähtiin pääsevän toden teolla vauhtiin.

Kasvun tuki -portaali sai myös avoimissa vastauksissa kiitosta.

Vastauksissa tunnistettiin Itlassa tehtävään työhön ja muutokseen kuluva aika. Yksi vastaajista toteaa ”yhden ohjelman voivan vaikuttaa vain rajatusti asioihin poliitikkoihin vain vieläkin rajatumminkin, mutta pienikin vaikutus on arvokasta.”

Työntekijät tarvitsevat aikaa ja mahdollisuuksia osallistua Itlan seminaareihin, muutoin tieto ei leviä tehokkaasti kentälle. Palautteessa todettiin, että asia näkyy vähän kenttätöissä ja kuntatasolla. Tiedottamista toivottiin enemmän, koska Itila ”on tarttunut huonosti silmiini”. Kohderyhmälähtöiseen viestintään toivottiin satsausta. Myös hankkeiden suuri määrä nähtiin ongelmaksi, myös Itlan hankkeet ”hukkuvat paljouteen”.

Jatkossa Itlalle esitettiin lasten, nuorten ja perheiden elämäntilanteiden pitämistä esillä julkisuudessa ja poliittiseen agendaan vaikuttamista. Itilalta toivottiin seminaareja, ”hyviä koulutustilaisuuksia ja -materiaaleja sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille sekä asiakasperheille digitaalisia auttamismenetelmiä”.

Eräs vastaajista kiteytti toiveen jatkoon suhteen näin:

”Olkaa vahvasti ja näkyvästi kaikkien suomalaisten lasten ja nuorten asialla.”